

М.М.Стадник,

*доктор філософських наук, професор, професор кафедри філософії
Київського університету імені Бориса Грінченка*

Світові тенденції розвитку фермерства

У країнах Європи, Північної Америки, Азії, Океанії основними суб'єктами господарювання й інвесторами у сільському господарстві були і залишаються фермерські господарства. "Сторонні фірми", в т.ч. іноземні, до одержання ліцензії на сільськогосподарську діяльність не допускаються. Вкладення коштів у сільське господарство США, наприклад, вони можуть здійснити на засадах асоційованого членства без права управління, у Франції - шляхом складання капіталів з фермером для спільного виробництва продукції, що регулюється спеціальним законодавчим актом. Слід зазначити, що середній розмір американської ферми становить 175 га, а найбільші господарства обробляють 1,0-1,5 тис. га; у Франції ці показники становлять відповідно 50 і 200 га. У нових землях ФРН, за останніми даними, середній розмір фермерського господарства становить 63 га, кооперативу - 1,4 тис. га. За вітчизняними мірками - це невеликі господарства. Як же вони домагаються великотоварності і конкурентоспроможності на національних і міжнародних ринках? Двома шляхами, що відрізняються від української практики. Перший - це ефективна підтримка формування рівноцінних з іншими галузями умов відтворення в усіх господарствах, незалежно від розмірів, другий - сприяння об'єднанню фермерів на некомерційних засадах як для організації спільного виробництва, так і для просування продукції на ринок. Некомерційні виробничі фермерські об'єднання дають можливість фермерам сформувати спільно оброблювані земельні ділянки, на яких можна використовувати високопродуктивну техніку і впроваджувати новітні технології. А фермерські збутові кооперативи та їх союзи або інші некомерційні об'єднання фермерів можуть виставити на національному або міжнародному ринку будь-яку партію продукції своїх членів, забезпечивши їй як цінову, так і якісну конкурентність.

У Франції, наприклад, через кооперативи фермери продають до 70% зерна. Кооперативний союз ПСАБ, об'єднуючи три кооперативи, що належать 3,8 тис. фермерських господарств, щороку реалізує 260-270 тис. т зерна і 34-35 тис. т олійно-білкових культур на суму 43-45 млн євро. Об'єднання, до якого входять 70 збутових кооперативів, створених 58 тис. фермерських господарств, реалізує близько 20% усього зерна Франції. Через три степових кооперативи Канади реалізують великотоварними партіями своє зерно та олійні культури, в т. ч. у 20 країн світу. Своя специфіка є і в постсоціалістичній Польщі. Середній розмір фермерських господарств тут становить 9,6 га, а тих, що орендують землю, - 24,1 га.

Мінімальний річний обсяг товарної продукції, виробленої такими господарствами і реалізованої через свої об'єднання, становить на м'ясо залежно від зони - 100-300 голів, свиней - 2,0-6,6 тис. голів, птиці - 500 тис. голів, цукрових буряків - 2,0-6,0 тис. т.

Відмінність українського "ефективного інвестора" і зарубіжних кооперативних та інших фермерських об'єднань у тому, що вигоди від збуту продукції в першому випадку належать одному або кільком засновникам, які лише навідуються в село, а в другому - тисячам фермерів-кооператорів, які живуть і працюють безпосередньо в сільській місцевості. У першому випадку власники земельних ділянок, що здали їх в оренду і найнялися на роботу, отримують найнижчу серед усіх сфер економіки заробітну плату. Якщо у 1990 р. заробітна плата працівників сільського господарства - членів КСП становила 95% середньомісячної по країні, то на сьогоднішніх підприємствах - лише 63%. Цілорічно зайняті у тваринництві мають зарплату в 2-2,3 раза нижчу від середнього показника у промисловості. У селян нижчі і середньодушові доходи.

Зарубіжні ж фермери - власники землі - залишаються власниками продукції й доходу від її реалізації, тобто реальними господарями на землі. Середньорічні доходи членів фермерських господарств у США, наприклад, є вищими від середньорічного душевого доходу по країні.

Виникає запитання, на яке громадськість має право отримати відповідь: заради яких переваг і для кого в Україні допускається колонізація олігархічним капіталом сільськогосподарських земель, чому не підтримується світова практика фермерських і кооперативних форм господарювання та землекористування - організаційних форм, які забезпечують продовольчу безпеку і продукування інших суспільних благ для всього населення своїх країн та ще й домінують на глобальних агропродовольчих ринках? З відповіддю на це запитання пов'язана проблема організації ринку землі. Багато років триває дискусія навколо мораторію на продаж сільськогосподарських земель. Але в Україні вже 98% колишніх членів КСП отримали державні акти на право власності на земельну ділянку, що автоматично тягне за собою право її продажу. Отже, основна проблема не в тому, продавати чи ні. Звісно, продавати, але кому і на яких засадах, адже ринок сільськогосподарських земель в усіх країнах жорстко регламентується. Регулятивна роль держави у світовій практиці виявляється через формування системи законодавчо-нормативних актів, які: визначають особливості організації ринку сільськогосподарських земель, його відмінності від функціонування ринку інших видів земель; встановлюють суб'єктів права на придбання земель сільськогосподарського призначення, порядок реалізації цього права, кваліфікаційні вимоги до покупця земельної ділянки, призначеної для ведення сільськогосподарської діяльності; визначають основні принципи ціноутворення і формування орендної плати на ринку сільськогосподарських земель і заходи

запобігання спекулятивним операціям на ринку сільськогосподарських земель; містять обмеження щодо придбання сільськогосподарських земель у власність тощо.

Закріплені законодавчими актами особливості ринку земель сільськогосподарського призначення зумовлюються к специфікою як основного засобу виробництва у сільському господарстві, зокрема: земля не є відтворювальним засобом виробництва, її не можна створювати штучно, вона обмежена у просторі, пропозиція цих земель є фіксованою; сільськогосподарська земля є стратегічним ресурсом забезпечення продовольчої безпеки і продовольчої незалежності кожного суспільства, що в умовах тотальної глобалізації набуває особливого значення, бо продукти землеробства унікальні і нічим не замінні для людини; сільськогосподарські землі забезпечують зайнятість селян економічною діяльністю, захищають країну від негативних наслідків урбаністичних процесів; функціональна роль земель сільськогосподарського призначення для кожного суспільства зростає у зв'язку із збільшенням чисельності населення планети і загостренням проблеми продовольчого самозабезпечення. Ці та інші особливості змушують державні органи забезпечувати правовий захист національних сільськогосподарських угідь від колонізації їх іноземцями, спекуляції землями, утисків інтересів тих, хто на ній живе і працює.